

ГЕРМАНИЯ МЕН ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНДІРУШІЛЕРІН
МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ МОНИТОРИНГІ

MONITORING OF PUBLIC SUPPORT FOR AGRICULTURAL PRODUCERS
IN GERMANY AND KAZAKHSTAN

МОНИТОРИНГ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СЕЛЬХОЗПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ
ГЕРМАНИИ И КАЗАХСТАНА

А.Ж. ЖОЛМУХАНОВА¹

Э.Ф.К., профессор

М.Н. МУКАЛИЕВА²

экономика ғылымдарының магистрі

А.Ж. КОЙТАНОВА^{2*}

Э.Ф.К.

¹С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

²Astana IT University, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

*автордың электрондық пошталары: kalija@mail.ru

A.ZH. ZHOLMUKHANOVA¹

C.E.Sc., Professor

M.N. MUKALIYEVA²

Master of Economic Sciences

A.ZH. KOITANOVA^{2*}

C.E.Sc.

¹S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Nur-Sultan, Kazakhstan

²Astana IT University, Nur-Sultan, Kazakhstan

*corresponding author e-mail: kalija@mail.ru

A.ZH. ZHOLMUKHANOVA¹

К.Э.Н., профессор

M.N. MUKALIYEVA²

магистр экономических наук

A.ZH. KOITANOVA^{2*}

К.Э.Н.

¹Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, Нур-Султан, Казахстан

²Astana IT University, Нур-Султан, Казахстан

*электронная почта автора: kalija@mail.ru

Аңдатпа. **Мақсаты** – дамыған елдердің тәжірибесін зерделеу және отандық аграрлық секторды мемлекеттік қолдау тетігін бейімдеу мүмкіндігі. **Әдістері** – аналитикалық, экономикалық-статистикалық, салыстырмалы-салыстырмалы талдау. Авторлар жұмысында Германиядағы мемлекеттік реттеу тетігі көрсетілген, мемлекеттік бағдарламалардың іске асырылу қортындылары ұсынылған. **Нәтижелер** – зерттеулер Еуропа елдерінде агроөнеркәсіптік кешенді басқару ауыл шаруашылығы өндірісін дамытудың нақты белгіленген моделі бойынша жүзеге асырылатынын растайды. ЕО ауыл шаруашылығының әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, ауылдық жерлердегі қоршаған ортаны қорғауға, ауылдық өңірлердегі өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал ететін және халықты жұмыспен қамтуды ынталандыратын ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді қаржыландырудың екі негізгі бағытын бөліп көрсетеді. Европейский сельскохозяйственный фонд по развитию сельских территорий ежегодно выделяет для субъектов сельского хозяйства Германии около 1,35 млрд. евро. **Қортынды** – Қазақстанда агроөнеркәсіптік кешен субъектілерінің бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыруға бағытталған бағдарламалардың барлығы бірдей тиімді бола бермейді. Себептердің бірі – өзекті міндеттерге жауап бермейтін көрсеткіштер мен ішаралардың жоспарлау деңгейі. Осылайша, ауыл шаруашылығына бөлінетін қаражатты

тиімді пайдаланудың шешуші сәті субсидиялардың мөлшері емес, қолдау шараларын нақты, атаулы жоспарлау және ауылдық аумақтар мен ауыл шаруашылығы қызметінің инфрақұрылымын дамытуға қаржыландыру бөлу болып табылады. Бұл, әсіресе, ауыл шаруашылығын тиімді дамыту және оның бәсекеге қабілеттілігіне қол жеткізу жөнінде бірқатар міндеттемелер қабылданған ЕАЭО жағдайларында қажет.

Abstract. *The goal* is to study the experience of developed countries and the possibility of adapting the mechanism of public support for domestic agricultural sector. *Methods* – analytical, economic-statistical, comparative analysis. In the work, the authors show the mechanism of government regulation in Germany, present the results of the implementation of State programs. *Results* – studies confirm that in European countries the management of agro-industrial complex is carried out according to a clearly defined model for agricultural production development. The EU identifies two main areas of financing agricultural producer, which contribute to the increased competitiveness of agriculture in the world market, protecting the environment in rural areas, improving the quality of life in rural areas and stimulating employment. The European Agricultural Fund for Rural Development annually allocates about 1.35 billion Euros to German agricultural entities. *Conclusions* – in Kazakhstan, not all programs aimed at increasing the level of competitiveness of the entities of agro-industrial complex are sufficiently effective. One of the reasons is their level of planning indicators and activities that does not meet the current tasks. Thus, the decisive moment for the effective use of funds which are allocated to agriculture is not the amount of subsidies, but more accurate, targeted planning of support measures and the allocation of funds aimed at the development of rural areas and agricultural infrastructure activities. This is especially needed in the conditions of the EAEU, when a number of obligations on the effective development of agriculture and achievement of its competitiveness have been adopted.

Аннотация. *Цель* – изучение опыта развитых стран и возможность адаптации механизма государственной поддержки отечественного аграрного сектора. *Методы* – аналитический, экономико-статистический, сравнительно-сопоставительный анализ. В работе авторами показан механизм государственного регулирования в Германии, представлены итоги реализации государственных программ. *Результаты* – исследования подтверждают, что в странах Европы управление агропромышленным комплексом осуществляется по четко определенной модели развития сельскохозяйственного производства. ЕС выделяет два основных направления финансирования сельхозпроизводителя, которые способствуют повышению конкурентоспособности сельского хозяйства на мировом рынке, защите окружающей среды в сельской местности, улучшению качества жизни в сельских регионах и стимулируют занятость населения. Европейский сельскохозяйственный фонд по развитию сельских территорий ежегодно выделяет для субъектов сельского хозяйства Германии около 1,35 млрд. евро. *Выводы* – в Казахстане не все программы, направленные на повышение уровня конкурентоспособности субъектов агропромышленного комплекса, достаточно эффективны. Одна из причин – не отвечающий актуальным задачам их уровень планирования показателей и мероприятий. Таким образом, решающим моментом эффективного использования выделяемых средств в сельское хозяйство является не размер субсидий, а более точное, адресное планирование мер поддержки и выделение финансирования на развитие сельских территорий и инфраструктуры сельскохозяйственной деятельности. Особенно это необходимо в условиях ЕАЭС, когда принят ряд обязательств по эффективному развитию сельского хозяйства и достижению его конкурентоспособности.

Түйінді сөздер: ауылдық аумақтар, агроөнеркәсіптік кешен субъектілері, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер, ауыл шаруашылығы қызметі, мемлекеттік қолдау, атаулы жоспарлау, субсидиялау, инфрақұрылым, бәсекеге қабілеттілік.

Key words: rural areas, entities of agro-industrial complex, agricultural producers, agricultural activities, public support, targeted planning, subsidies, infrastructure, competitiveness.

Ключевые слова: сельские территории, субъекты агропромышленного комплекса, сельхоз-товаропроизводители, сельскохозяйственная деятельность, государственная поддержка, адресное планирование, субсидирование, инфраструктура, конкурентоспособность

Кіріспе. Аграрлық сектор кез келген ұлттық экономиканың маңызды салаларының бірі болып табылады. Бұл мемлекеттің азық-түлік қауіпсіздігімен ғана емес, соны-

мен бірге біздің еліміздің болашағы, денсаулығы және өзін-өзі дамытуымен де байланысты. Біздің мемлекетіміздің тәуелсіздігінің 30 жылы ішінде республиканың

аграрлық секторы елеулі өзгерістерге ұшырады. Жер қатынастары реформасы жүргізілді; ауылда құқықтық мәселелер кешенін реттейтін негізгі нормативтік актілер қабылданды; шаруашылық жүргізудің колхоздық-совхоздық жүйесінен нарықтық қатынастарды орнықтыруға көшу болды; әртүрлі меншік нысанындағы ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының жұмыс істеуі үшін құқықтық және ұйымдастырушылық жағдайлар жасалған. Алайда, Қазақстан Республикасының аграрлық секторында жалпы жүйелік сипаттағы проблемалар әртүрлі көздермен ерекшеленеді, олар бүгінгі күнге дейін шешілмеген, мысалы:

- экономиканың аграрлық секторына инвестициялар тартудың төмен деңгейі;
- ауылдық кооперацияның жеткіліксіз дамуы;
- АӨК субъектілерінің инновациялық белсенділігінің төмендігі;
- халықаралық нарықтағы өнімдер мен технологиялардың бәсекеге қабілеттілігінің төмен деңгейі;
- отандық аграрлық бизнесті мемлекеттік қолдаудың тиімді тетігінің болмауы;
- ауыл шаруашылығындағы еңбек-ақының төмен деңгейі.

Бұл мақалада біз отандық аграрлық бизнесті Қазақстан экономикасының аграрлық секторының өсуін қамтамасыз ететін аса маңызды құрал ретінде мемлекеттік қолдау мәселесін қарастыруға әрекет жасадық.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Экономикалық саладағы мемлекеттік басқарудың теориясы тұрғысынан (мұнда және одан әрі экономика – нарықтық экономика деп түсініледі) негізгі принцип (А.Смиттен бастап) бәсекелестік және кәсіпкерлік қызметтің еркіндігі принципі болып табылады. Мемлекеттік басқарудың экономикалық теориясы мен практикасындағы осы принциптің теориялық дамуы XX ғасырда мемлекеттің экономикадағы функциялары мен рөлі туралы көзқарастардың екі бағытын қалыптастыруға әкелді. Біріншісі – мемлекет тек нормалардың иесі деп санайтын және елдің экономикалық өміріне араласпайтын және қатыспайтын классикалық бағыттың өкілдері. Осы бағыт аясында кәсіпкердің экономикалық тиімділігіне мемлекет тарапынан әсер ету мәселесі оның қызмет еркіндігін бұзу немесе араласу және бәсекелестік принципін бұзу ретінде қарастырылады. Екінші бағыт мемлекеттің экономикаға қатысуы мүмкін және қажет деп болжайды.

Теориялық тұрғыдан алғанда, XX ғасырдың келесі ғылыми экономикалық

дамуы осы бағыттың дамуына айтарлықтай әсер етті: Дж.М. Кейнс – дағдарыстардың алдын алу үшін нарықтық механизмнің жеткіліксіздігінің теориялық негіздемесі мен дәлелі және мемлекеттің экономикаға белсенді қатысуы қажеттілігі; Й. Шумпетер – кәсіпкерлік және инновациялық кәсіпкерлік ұғымын өндіріс факторы ретінде енгізді (Австрияның Экономикалық мектебі), тұтастай алғанда экономиканың дамуына тікелей жауап береді; Р. Коуз – транзакциялық шығындар ұғымын "нарықты пайдалану құны" деп енгізді, оның шеңберінде осы құнға мемлекеттің реттеушілік әрекеттері нәтижесінде пайда болатын шығындар да кіреді; В. Парето – нарықтардың бәсекелестігін бағалаудың негізгі құралдарының біріне айналған «Парето-тиімділік» критерийін әзірледі; Ф. Батор – «нарықтық сәтсіздіктердің» экономикалық негіздемесі (себептер бойынша: асимметриялық ақпарат, сыртқы әсерлер, табиғи монополиялар, қоғамдық тауарлар/тауарлар) және туындаған проблемаларды шешу үшін мемлекеттің іс-қимылының объективті қажеттілігі, мемлекет жауапкершілігінің «аймағы».

Осылайша, экономикалық теорияның классиктері ел экономикасының дамуына мемлекеттің араласу қажеттілігін көрсетеді. Нарықтық тетіктердің, әсіресе ауыл шаруашылығы саласының дамуы әлсіз ел ретінде Қазақстан үшін бұл ерекше өзекті. Сондықтан біздің мемлекетіміз және басқа елдер ауыл шаруашылығы өндірушілерін қолдау бағдарламаларын әзірлеп, кеңінен қолданады.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Практикада Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдау мынадай бағдарламалармен іске асырылады: «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы, «Жұмыспен қамту – 2020» бағдарламасы, «Өнімділік – 2020» бағдарламасы, «Экспорт – 2020» бағдарламасы, «Агробизнес – 2020» бағдарламасы, Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.

Агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы бойынша 2017-2021 жылдары мемлекеттік бағдарламаны іске асыруға республикалық және жергілікті бюджеттерде көзделген жалпы шығыстар 2774,6 млрд. теңгені құрады, оның ішінде [1]:

2017 жыл: 372,7 млрд.теңге.

2018 жыл: 454,4 млрд.теңге.

2019 жыл: 507,6 млрд.теңге.

2020 жыл: 660,2 млрд.теңге.

2021 жыл: 779,5 млрд.теңге.

Сомалар инвестициялық бағдарламалар, АӨК-мен аралас кіші бағдарламалар және өңірлерде АӨК дамыту бағдарламалары негізінде тиісті қаржы жылына арналған мемлекеттік бюджетке сәйкес түзетіледі.

Осы бағдарлама негізінде келесі міндеттер қойылды:

- ауыл шаруашылығында жұмыс істейтін бір адамға еңбек өнімділігін 2,5 есе 4,0 млн теңгеге дейін ұлғайту;
- өңделген өнім экспортын 2,5 есе 2,7 млрд. АҚШ;
- ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің көлемін 2 есеге ұлғайту;
- салаға негізгі капиталға инвестициялар ағынын 3 есеге ұлғайту;
- тартылатын кредиттік қаражат көлемін 2021 жылға қарай 2017 жылғы деңгейге қарағанда 9 есе ұлғайту.

АӨК-дегі «Қазақстан – 2050» стратегиясына сәйкес саланың негізгі бағыттары елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуді арттыру, аграрлық бизнесті қалыптастыру, отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және ішкі нарықта да, сыртқы нарықта да сату көлемін ұлғайту, азық-түлік импортының деңгейін төмендету, ауыл шаруашылығы өндірісін мемлекеттік қолдаудың тиімді жүйесін енгізу болды.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығында преференциялар мен субсидиялардың үлесі серпінді өсуде.

Ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігін арттыру, аграрлық сектордың экспорттық әлеуетін пайдалану мақсатында ҚР Үкіметі шетелдік инвестицияларды тарту, инвестицияларды қайтаруға кепілдік беру түрінде инвесторларға преференциялар беру, салықтың кейбір түрлерінен

босату, қоса қаржыландыру арқылы заманауи технологияларды енгізу мақсатын қойды. Қазақстанда қолайсыз ауа райы жағдайында ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді қолдау үшін сақтандыру нысандары енгізілуде.

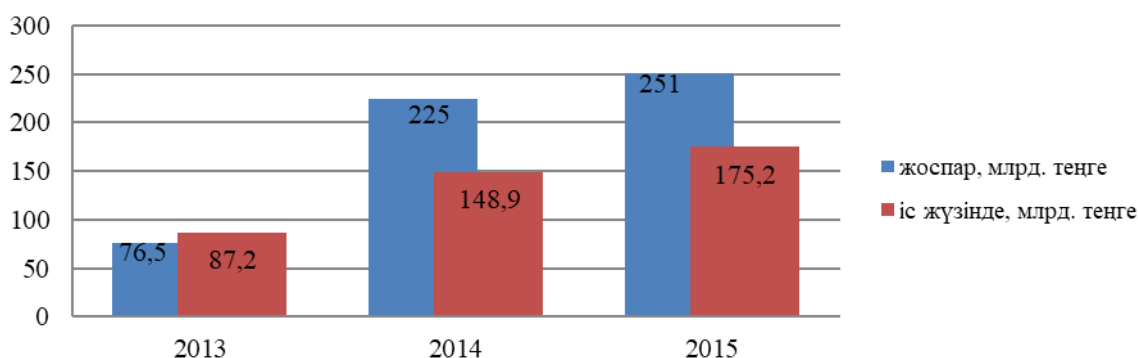
Мемлекет қолдайтын негізгі бағыттар:

- мал шаруашылығы (ІҚМ өсіру, ұсақ мал, сүтті мал шаруашылығы, жылқы шаруашылығы, Түйе шаруашылығы, құс шаруашылығы);
- өсімдік шаруашылығы дәнді, бақша, техникалық, жемістер, көкөністер;
- ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу (ет өңдеу кәсіпорындары, сою пункттері; құс фабрикалары; сүт (сүт өңдеу кәсіпорындары, сүт жинау кәсіпорындары); астық, көкөніс-жемістер (қайта өңдеу, тазалау, сақтау, жөнелту).

ҚР Үкіметі инвесторларға қатысты жүзеге асыратын преференциялардың үш түрі:

- инвестициялық жобаны іске асыру кезінде;
- инвестициялық басым жобаны іске асыру кезінде;
- инвестициялық арнайы жоба мотор техникасын өндіру кезінде, оның ішінде ауыл шаруашылығы машинасын жасау үшін іске асырылуы мүмкін.

АӨК субъектілерін субсидиялау есебінен ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдау көлемі 2013 жылмен салыстырғанда 2 есеге ұлғайды, бұл 1-суретте көрсетілген. Сонымен қатар, «Агробизнес – 2020» бағдарламасы шеңберінде АӨК субсидиялау көлемі жылдар бойынша: 2017 ж. – 21.9 млрд. теңгені, 2018 ж. – 17.6 млрд. теңгені, 2019 ж. – 12,7 млрд. теңгені, 2020 жылы 7.7 млрд. теңгені құрады.

1 сурет – АӨК субъектілерін субсидиялау

Төрт жыл ішінде ауыл шаруашылығына субсидиялар көлемі 59,9 млрд. теңгені құрады, өз кезегінде бағдарламаны 2013 жылдан бастап 2015 жылға дейін толық

қаржыландырмау 200 млрд. теңгеден асты, бұл «Агробизнес – 2020» бағдарламасы бойынша бөлінетін қаражатты пайдаланудың тиімсіздігін көрсетеді. Бұл ауыл шаруа-

шылығында агроөнеркәсіптік кешенді басқарудың ойластырылған және дәйекті түрде құрылған стратегиясы талап етілетіндігін білдіреді. Сондықтан біздің жағдайымызға бейімделу үшін шет елдердің табысты тәжірибесін қарастыру ұсынылады.

Қазақстан, ЕО және Германияда ауыл шаруашылығын қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламалардың елеулі айырмашылықтары бар. Еуропадағы жоғары бәсекелестік ЕО елдерін одаққа кіретін елдердің ауыл шаруашылығы саласын қолдау мен дамытудың оңтайлы схемасына алып келді [2].

Германиядағы Ауыл шаруашылығын қолдаудың негіздемелік саясатының негізгі салалары:

1) ауылдық аумақтарды ықпалдастыра дамыту;

2) ауыл шаруашылығы кәсіпорындарын мемлекеттік қолдау;

3) маркетингтік құрылымдарды жетілдіру;

4) нарыққа және орналасқан жеріне бейімделген, сондай-ақ шарттық негізде табиғатты қорғауды және ландшафттарға күтім жасауды қоса алғанда, экологиялық қауіпсіз жер пайдалану болып табылады;

5) орман шаруашылығы;

6) ауыл шаруашылығы жануарларының денсаулығы мен төзімділігі;

7) су шаруашылығы іс-шаралары;

8) жағалауды қорғау;

9) табиғи жағдайлары қолайсыз аудандар жатады.

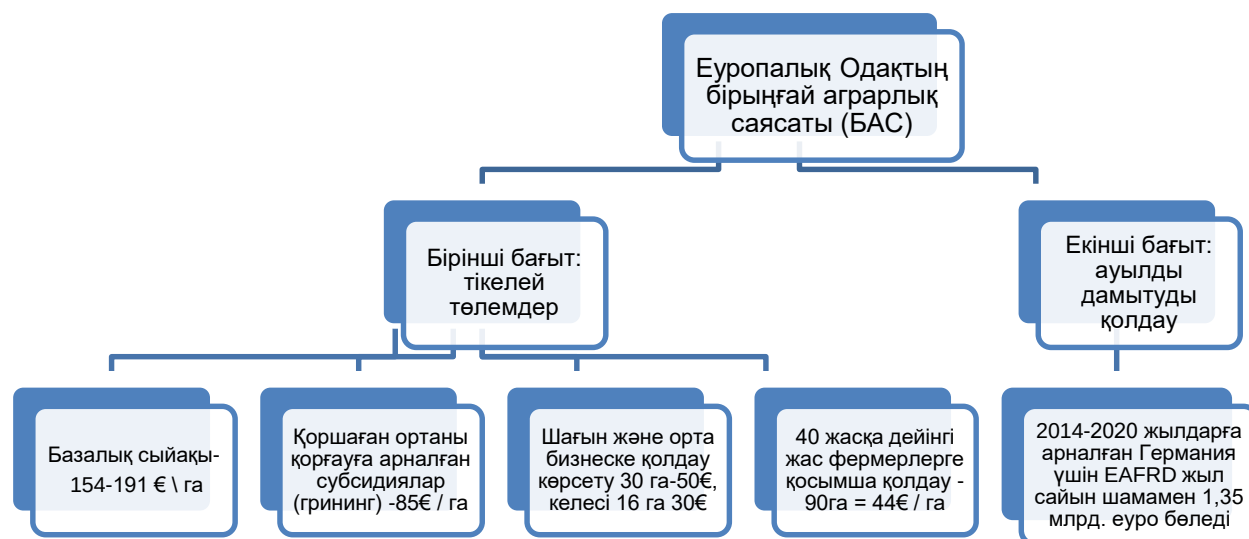
Сонымен қатар, қолдаудың 4 саласы бар:

– ауыл шаруашылығы ландшафтындағы жәндіктерден қорғау жөніндегі шаралар;
– су тасқынынан алдын алу шаралары;
– ауылдың дамуына ықпал ету;
– климаттың өзгеруі нәтижесінде жағалауды қорғау шаралары 2009 жылдан 2025 жылға дейін.

Мемлекеттік қолдау жеке тұлғалар мен серіктестіктер ретінде ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығы кәсіпорындарына ғана емес, сондай-ақ жеке құқықтың заңды тұлғаларына да көрсетілуі мүмкін.

ЕО елдерінің ауыл шаруашылығын мемлекеттік реттеу Бірыңғай ауыл шаруашылығы саясаты (АШБЖ) шеңберінде жүзеге асырылады. Германияда аграрлық секторды субсидиялау негізінен Еуропалық Одақтың бірыңғай аграрлық саясатына (БАС) байланысты және олардың нұсқамаларына сәйкес іске асырылады. Германия, федералды мемлекет ретінде, оның барлық федералды жерлерімен бірге, өзінің мемлекеттік қолдау шараларын әзірлеу және қолдану үшін белгілі бір іс-қимыл еркіндігіне ие, бірақ соған қарамастан, олар БАС аясында анықталған ережелер мен шектеулерді ұстануы керек [3].

Германияда Ауыл шаруашылығын дамыту үшін 2014-2020жж. жалпы алғанда мемлекет жыл сайын шамамен 6,2 млрд. еуро бөледі. ЕО қаржылық қолдауы ауыл шаруашылық тауар өндірушілерін қолдаудың екі негізгі бағыты бойынша бөлінеді (2 сурет).

2 сурет – Еуропалық Одақтың бірыңғай аграрлық саясатының құрылымы

Бірінші бағыт негізінен фермерлерге тікелей төлемдерден тұрады, егер тиісті шарттар сақталса, оларға гектарлық субсидиялар беріледі. Екінші бағыт тұрақты және экологиялық жағынан қолайлы шаруашы-

лық жүргізу мен ауылды дамытуды қолдаудың нысаналы бағдарламаларын қамтиды, яғни мемлекет ауылдық аудандардың инфрақұрылымдық кешенін дамытуда.

2015 жылдан бастап Германияда бірінші бағыт қолдаудың төрт түрімен ұсынылған [4]:

1. Базалық сыйақы: 2014 жылдан 2019 жылға дейін Германияда қазір аймаққа байланысты 1 га үшін 154-тен 191 еуроға дейін өзгереді.

2. Қоршаған ортаны қорғауға арналған субсидиялар: гектарлық субсидияларға қосымша «грининг» үшін 85 евро/га төленеді, яғни өндірісті экологияландыру, ол мынадай үш шараны қамтиды: тұрақты пайдаланылатын шалғынды жайылымдық алқаптарды ұқыпты пайдалану, егістік жерлерде егудің тиісті құрылымын сақтау және «ерекше маңызды экологиялық аумақтар» ретінде есептелетін егістік жерлердің 5%-на дейін ауыл шаруашылығы айналымынан шығару (мысалы, бу алаңдары, террасалар, резервтік бороздар, жасыл қоршаулар, хеджирлеу, аллеялар). Осылайша, климатты қорғау, түрлердің алуан түрлілігі мен түрлі мәдени ландшафттарды сақтау, сондай-ақ тұрақты өндіріс жөніндегі жұмыстар одан әрі жалғасатын болады.

3. Шағын және орта кәсіпорындарға қолдау: «алғашқы» 30 га үшін жалпы алаңнан шамамен 50 евро/га төленеді, келесі қалған 16 га үшін шамамен 30 евро/га төленеді. Негізінен, жалпы ауданы 95 гектардан аспайтын шағын және орта бизнес мемлекеттен айтарлықтай қолдау алады [5].

4. Жас фермерлерге қосымша қолдау: 40 жасқа дейінгі жас фермерлер 5 жыл ішінде 90 га үшін 44 евро/га субсидия алуға өтініш бере алады (мысалы, егер жалпы ауданы 500 га болса, онда субсидиялар тек 90 га үшін төленеді).

Тікелей төлемдер ЕО БАС шеңберіндегі мемлекеттік субсидиялар арасында маңызды орын алады. Фермерлер табысының шамамен 40%-ы осы төлемдерді алу арқылы қалыптасады. Германияда мемлекеттік қолдаудың 2014-2020 жылдарға арналған бірінші бағыты шеңберінде төленетін субсидиялардың жалпы сомасы шамамен 4,85 млрд. еуроны құрайды. ЕО елдерінің тұрғындары үшін ауыл шаруашылығы бизнесінің тартымдылығын қалыптастырып қана қоймай, жерді пайдаланудың ұзақ мерзімділігі және ұқыптылығымен көрінетін қолдаудың келешегі мен экологиялылығын да атап өткен жөн [6].

Екінші бағыт ауылдық аудандардың тұтас құрылымын жүйелі дамытуды қамтамасыз етеді және төрт негізгі міндетті шешуге шоғырланады:

→ Бірінші міндетке сәйкес, ЕО-ға мүше барлық елдер органикалық егіншілікке

немесе табиғи жағдайларға байланысты қолайсыз аймақтарды қолдауға арналған екінші бағыт аясында оларға берілген субсидиялардың кем дегенде 30%-ын пайдалануы керек. Бұл ауыл шаруашылығы айналымына жердің оңтайлы санын тартуға мүмкіндік береді.

→ Екінші маңызды міндет ауыл шаруашылығы кәсіпорындарын туризмді дамыту, ландшафттарды абаттандыру және фермерлер үшін сауда нүктелерін құру үшін оларға қаржы беру арқылы жақсарту болып табылады, бұл олардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді.

→ Үшінші міндет – ауылдық аймақтардың экономикалық дамуына жүйелі қолдау көрсету, ауылдарды дамыту және олардың болашағын жақсарту жөніндегі жергілікті жобаларды қалыптастыру.

→ Төртінші міндетті іске асыру қандай да бір ауыл аймағына тән неғұрлым күшті тұстарды дамытуды білдіреді.

Мемлекеттік қолдаудың федералды және жер шараларын іс-жүзінде жүзеге асыру. Германияның алуан түрлілігімен ерекшеленетін және құрылымы бірдей емес ауылдық өңірлері үшін әртүрлі қажеттіліктерді қанағаттандыруға мүмкіндік беретін жергілікті және өңірлік бейімделген стратегиялар қажет [6 қараныз]. Федералды Штаттар мұны әртүрлі бағдарламаларды, мемлекеттік қолдау мүмкіндіктерін және жоспарлау құралдарын ұсыну арқылы ескереді. Еуропалық, федералды және жер деңгейінде бөлінген мемлекеттік қолдау қаражатын бірлесіп қаржыландырудың осындай көп қырлы және көп сатылы жүйесіне байланысты белгілі бір күрделілік туындайды, бұл федералды үкіметті мемлекеттік қолдау шаралары туралы Нұсқаулық жасауға итермеледі (3 сурет). Осылайша, әр-түрлі мүдделі тұлғалар белгілі бір аймаққа немесе федералды мемлекетке қатысты сұрау салу арқылы жедел және көрнекі түрде белгілі бір іс-шаралар кешені бойынша қолданыстағы мемлекеттік қолдау бағдарламалары туралы шолу ақпаратын ала алады [7].

Ауылдық жерлерді дамыту жөніндегі еуропалық ауыл шаруашылығы қоры Германияның ауыл шаруашылығы субьектілері үшін жыл сайын шамамен 1,35 млрд. еуро бөледі, оны федералдық үкімет, федералдық жерлер мен қауымдастықтар қаржыландыруы тиіс. Германияның Федералдық Үкіметі жыл сайын «аграрлық құрылымды және жағалау күзетін жақсарту» бағдарламасы арқылы осы қажеттіліктер үшін 600 млн евро бөледі [8].

FÖRDERSTRUKTUR DER LÄNDLICHEN ENTWICKLUNG

Дереккөз: BMEL (2019): <https://www.bmel.de/DE/themen/laendliche-regionen/foerderung-des-laendlichen-raumes/bund-und-laender-foerderung/foerderwegweiser.html>

3 сурет – Германиядағы ауылдық аумақтарды дамытуды мемлекеттік қолдау құрылымы

Жалпы алғанда, федералды Штаттар жобаларды өз қаражатынан қолдайтын немесе ЕО-дан және (немесе) федералды биліктен (бірлескен қаржыландыру) қосымша мемлекеттік қолдау алатын жағдай әдеттегі жағдай деп айтуға болады. Сондықтан, мемлекеттік қолдауға қаражат бөлуге өтініш білдірушілер үшін тиісті жер министрлігіне сұрау салу немесе федералды жерді дамыту бағдарламасында не қарастырылғанын көру әрқашан мағынасы бар. Стандартты мемлекеттік қолдау шараларын нақты толтыру үшін, әдетте, тиісті федералды жерді дамыту бағдарламасы шешуші болып табылады: тіпті ЕО немесе федералды қаражат есебінен бірлесіп қаржыландыру жағдайында [9].

Ауыл шаруашылық құрылымын жақсарту және жағалауды қорғау (GAK) бойынша бірлескен тапсырманы орындау үшін [10] федералды үкімет пен Штаттар жалпы жоспар жасайды. Бас жоспар жекелеген қаржы жылдарында жүзеге асырылатын шараларды қамтиды және қолдау түрлерін (гранттар, кепілдіктер) және жекелеген шаралардың мақсаттарын айқындайды. Қаражат пен шаралардан басқа, негіздемелік жоспарда елдерде шараларды біркелкі қолдауды қамтамасыз ету үшін жыл сайын Ауыл шаруашылығы министрлігінің сайтында бөлінген қаражатты бөлудің жалпы қағидаттары болуға тиіс.

Ұсынылған мысалдан көрініп тұрғандай, Еуропаның алдыңғы қатарлы елдерінде аграрлық кешенді басқару аграрлық секторды дамыту моделін нақты анықтауға бағытталған. ЕО ауыл шаруашылығының әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, ауылдық жерлердегі қоршаған ортаны қорғауға, ауылдық аймақтардағы өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал ететін және халықты ауыл шаруашылық жұмыспен қамтуға ынталандыруды қамтамасыз ететін ауыл шаруашылық тауар өндірушілерін қаржыландырудың екі негізгі бағытын анықтайды.

Өз кезегінде Қазақстанда агроөнеркәсіптік кешен (АӨК) субъектілерінің бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыруға бағытталған бағдарламалар қойылған мақсаттарды ақтамайды. Жоспарланған нәтижелерге қол жеткізбеу себептерінің бірі бағдарламалардың көрсеткіштері мен іс-шараларын сапасыз жоспарлау болып табылады. Осылайша, ауыл шаруашылығына бөлінетін қаражатты тиімді пайдаланудың шешуші сәті субсидиялардың мөлшері емес, қолдау шараларын нақты, атаулы жоспарлау және ауылдық аумақтар мен ауыл шаруашылығы қызметінің инфрақұрылымын дамытуға қаржыландыруды бөлу болып табылады. Бұл, әсіресе, Қазақстан БЭЖ-ге және ДСҰ-ға кіріп, өзіне бірқатар, оның ішінде ауыл шаруашылығы бойынша міндеттемелер қабылдаған кезде қажет.

Қорытынды.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығында преференциялар мен субсидиялардың үлесі серпінді өсуде. Ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігін арттыру, аграрлық сектордың экспорттық әлеуетін пайдалану мақсатында ҚР Үкіметі шетелдік инвестицияларды тарту, инвестицияларды қайтаруға кепілдік беру түрінде инвесторларға преференциялар беру, салықтың кейбір түрлерінен босату, қоса қаржыландыру арқылы заманауи технологияларды енгізу мақсатын қойды.

Қазақстанда қолайсыз ауа райы жағдайында ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді қолдау үшін сақтандыру нысандары енгізілуде. ЕО ауыл шаруашылығының әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, ауылдық жерлердегі қоршаған ортаны қорғауға, ауылдық аймақтардағы өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал ететін және халықты ауыл шаруашылық жұмыспен қамтуға ынталандыруды анықтайтын ауыл шаруашылық тауар өндірушілерін қаржыландырудың негізгі көзі болып табылады.

Список литературы

- [1] Государственная программа развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан на 2017-2021 годы: [https:// primeminister.kz/ru/ gosprogrammy/ gosudarstvennaya-programmarazvitiya- agropromyshlennogo-kompleksa-respubliki-ka-zahstan- na- 2017-2021-gody-9113518](https://primeminister.kz/ru/gosprogrammy/gosudarstvennaya-programmarazvitiya-agropromyshlennogo-kompleksa-respubliki-ka-zahstan-na-2017-2021-gody-9113518).
- [2] Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft (BMEL), Förderung landwirtschaftlicher Unternehmen ab 2020, Referat 814 Grüne Berufe, Bildung, Einzelbetriebliche Förderung, Banken, 10117 Berlin.
- [3] Potsdamer Diskussionspapiere zur Verwaltungswissenschaft. Universitätsverlag Potsdam 2008 ISSN 1867-6960.
- [4] Байдильдина А. Финансовая государственная поддержка сельскохозяйственного производства в странах с развитой рыночной экономикой // Экономика и статистика» № 2, 2009. – С.72.
- [5] Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft, BMEL (2019): [https://www. bmel. de/ DE/ themen/laendliche-regionen/ foerderung-des- laendlichen- raumes/bund-und-laender-foerderung/foerderwegweiser.html](https://www.bmel.de/DE/themen/laendliche-regionen/foerderung-des-laendlichen-raumes/bund-und-laender-foerderung/foerderwegweiser.html).
- [6] Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft (BMEL), Rahmenplan der Gemeinschaftsaufgabe „Verbesserung der Agrarstruktur und des Küstenschutzes“ 2021-2024, Referat 811 53123 Bonn, 2021.
- [7] Rainer Langosch, Der Weg zum landwirtschaftlichen Erfolgsbetrieb, 2014. 128 S., 10

Tabellen, 15 Zeichnungen, kart. ISBN 978-3-8001-7782-0.

[8] KTBL, Faustzahlen für die Landwirtschaft, Erscheinungsjahr 2018·15. Auflage 1386 Seiten · Faustzahlen.

[9] Kirner, Eberdorfer, Wiesinger, Vogler, Unternehmensführung in der Landwirtschaft, 146 Seiten, zusätzl. Lernmodule u. Übungsbeisp. online abrufbar.

[10] Stephan Krall Dr. Was ist nachhaltige Landwirtschaft? Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Bonn und Eschborn.

References

- [1] Gosudarstvennaya programma razvitiya agropromyshlennogo kompleksa Respubliki Kazakhstan na 2017–2021 gody [State program for the development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan for 2017-2021]. Available at: [https://primeminister.kz/ru/ gospro- grammy/gosudarstvennaya-programma-razvitiya- agropromyshlennogo -kompleksa-respubliki-ka- zahstan-na-2017-2021-gody-9113518](https://primeminister.kz/ru/gosprogrammy/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-agropromyshlennogo-kompleksa-respubliki-kazakhstan-na-2017-2021-gody-9113518) [in Russian].
- [2] Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft (BMEL), Förderung landwirtschaftlicher Unternehmen ab 2020, Referat 814 Grüne Berufe, Bildung, Einzelbetriebliche Förderung, Banken, 10117 Berlin [in German].
- [3] Potsdamer Diskussionspapiere zur Verwaltungswissenschaft. Universitätsverlag Potsdam 2008 ISSN 1867-6960 [in German].
- [4] Bajdil'dina, A. (2009). Finansovaya gosudarstvennaya podderzhka sel'skhozajajstvennogo proizvodstva v stranah s razvitoj rynochnoj jekonomikoj [Financial state support for agricultural production in countries with developed market economies]. *Jekonomika i statistika-Economic and Statistics*, 2, 72. [in Russian].
- [5] Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft, BMEL (2019). Available at: [https:// www. bmel. de/ DE/ themen/laendliche-regionen/ foerderung-des- laendlichen- raumes/bund-und-laender-foerderung/foerderwegweiser.html](https://www.bmel.de/DE/themen/laendliche-regionen/foerderung-des-laendlichen-raumes/bund-und-laender-foerderung/foerderwegweiser.html) [in German].
- [6] Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft (BMEL), Rahmenplan der Gemeinschaftsaufgabe „Verbesserung der Agrarstruktur und des Küstenschutzes“ 2021-2024, Referat 811 53123 Bonn, 2021 [in German].
- [7] Rainer Langosch, Der Weg zum landwirtschaftlichen Erfolgsbetrieb, 2014. 128 S., 10 Tabellen, 15 Zeichnungen, kart. ISBN 978-3-8001-7782-0 [in German].
- [8] KTBL, Faustzahlen für die Landwirtschaft, Erscheinungsjahr 2018· 5. Auflage 1386 Seiten · Faustzahlen [in German].
- [9] Kirner, Eberdorfer, Wiesinger, Vogler, Unternehmensführung in der Landwirtschaft, 146 Seiten, zusätzl. Lernmodule u. Übungsbeisp. online abrufbar [in German].

[10] Stephan Krall Dr. Was ist nachhaltige Landwirtschaft? Deutsche Gesellschaft für Inter-

ationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Bonn
und Eschborn [in German].

Авторлар туралы ақпарат:

Жолмуханова Айгуль Жакияновна – **негізгі автор**; экономика ғылымдарының кандидаты, профессор; С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті; 010011 Жеңіс даңғ., 62, Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан; e-mail: aigulzz@mail.ru; <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-4419-5439>.

Мукалиева Мадина Нурлановна; экономика ғылымдарының магистрі; Astana IT University Нұр-Сұлтан қ., 010000 Бизнес-центр ЕХРО, блок С.1, Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан; e-mail: mmukalieva@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-2314-7710>.

Койтанова Алия Женисовна; экономика ғылымдарының кандидаты; тіркеу офісі басшысы; Astana IT University; 010000 Бизнес-центр EXPO, блок С.1, Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан; e-mail: Kalija@mail.ru; <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-3188-1408>.

Information about authors:

Zholmukhanova Aigul Zhakiyanovna - **The main author**; Candidate of Economic Sciences, Professor; S. Seifullin Kazakh Agro Technical University; 010011 Zhenis Ave., 62, Nur-Sultan, Kazakhstan; e-mail: aigulzz@mail.ru; <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-4419-5439>.

Mukaliyeva Madina Nurlanovna; Master of Economic Sciences; Astana IT University; 010000 EXPO Business Center, Block C.1, Nur-Sultan, Kazakhstan; e-mail: mmukalieva@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-2314-7710>.

Koitanova Aliya Zhenisovna; candidate of economic sciences, Head of Registrar's Office; Astana IT University; 010000 EXPO Business Center, Block C.1, Nur-Sultan, Kazakhstan; e-mail: Kalija@mail.ru; <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-3188-1408>.

Информация об авторах:

Жолмуханова Айгуль Жакияновна – **основной автор**; кандидат экономических наук, профессор; Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина; 010011 пр. Жеңіс, 62, г. Нур-Султан, Казахстан; e-mail: aigulzz@mail.ru; <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-4419-5439>.

Мукалиева Мадина Нурлановна; магистр экономических наук; Astana IT University; 010000 Бизнес-центр EXPO, блок С.1, г. Нур-Султан, Казахстан; e-mail: mmukalieva@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-2314-7710>.

Койтанова Алия Женисовна; кандидат экономических наук, руководитель офиса Регистратора; Astana IT University; 010000 Бизнес-центр EXPO, блок С.1, г. Нур-Султан, Казахстан; e-mail: Kalija@mail.ru; <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-3188-1408>.